Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 713/2021 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen Maatalouden talouskriisin helpottamisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Paula Risikon /kok näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 713/2021 vp:

> Mihin toimenpiteisiin ja milloin hallitus ryhtyy, jotta maatalouden talouskriisiä voidaan nopeasti helpottaa ja
>
> aikooko hallitus muuttaa elintarvikemarkkinalakia niin, että alan neuvottelumekanismi toimisi nykyistä paremmin?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Raaka-aineiden maailmanmarkkinoilla on parhaillaan käynnissä erittäin poikkeuksellinen kysynnän ja tarjonnan häiriötilanne. Tämä on johtanut hintojen merkittävään nousuun niin energian (öljy, maakaasu, sähkö) kuin globaaleiden raaka-aineiden ja energiaan suoraan kytkeytyvien maatalouden lannoitteidenkin osalta. Uhkana on, että akuuttien kannattavuus- ja maksuvalmiusongelmien vuoksi osa maatiloista joutuu lopettamaan tuotantonsa, vaikka niillä arvioitaisiin olevan pitkällä aikavälillä edellytyksiä kannattavaan toimintaan. Tuotannosta luopuminen vaikuttaa kotimaiseen ruuantuotantoon sekä huoltovarmuuteen.

Maatalouden äkillisesti heikentyneen kannattavuus- ja maksuvalmiustilanteen sekä hallituksen 17.11.2021 vuoden 2022 täydentävän talousarvioesityksen yhteydessä tekemän pöytäkirjamerkinnän mukaisen selvityksen perusteella maatilatalouden kehittämisrahaston (jäljempänä Makera) johtokunta on 21.12.2021 ehdottanut valtiontakauksia maatilojen maksuvalmiuslainoille annetun lain (232/2019) mukaisten maatalouden maksuvalmiuslainojen valtiontakausten käyttöönottoa vuoden 2022 alusta lähtien. Uusien valtion takaaminen lainojen määräksi johtokunta ehdottaa vuonna 2022 enintään 40,0 miljoonan euron takauksen myöntämisvaltuutta. Takausvastuut rahoitettaisiin Makeran varoista. Takausten käyttöönotto liittyy hallituksen 17.11.2021 vuoden 2022 täydentävän talousarvioesityksen yhteydessä tekemään pöytäkirjamerkintään maatilojen maksuvalmiuslainojen käyttöönotosta.

Maatalouden maksuvalmiuslainojen valtiontakausten käyttöönottoon liittyen on tarpeen pääomittaa Makeraa sen taloudellisen aseman turvaamiseksi ja takaustappioihin varautumiseksi. Hallituksen pöytäkirjamerkinnän mukaisesti rahastoa on tarkoitus pääomittaa valtion vuoden 2022 ensimmäisessä lisätalousarviossa tehtävässä esityksessä määrällä, joka vastaa arviota käyttöönotettavien maksuvalmiuslainojen takausvastuiden rahastosta korvattavaksi tulevasta määrästä.

Lain nojalla myönnettävien valtiontakausten tarkoituksena on turvata maatalouden toimintaedellytykset ja parantaa tilojen maksuvalmiutta tilanteessa, jossa maatalouden toimintaympäristön muutokset tai poikkeukselliset sääolot ovat ajaneet maatalousyrityksiä tilapäisiin taloudellisiin ongelmiin. Tämä toteutetaan myöntämällä valtiontakauksia luottolaitosten myöntämille maksuvalmiuslainoille. Tarkoituksena on kohdentaa takaukset ja niihin sisältyvä valtiontuki sellaisille maatalousyrityksille, joilla tilapäisistä maksuvalmiusongelmista selviydyttyään on edellytykset jatkuvaan kannattavaan toimintaan.

Maatalouden kriisin helpottamiseksi on täysin välttämätöntä, että elintarvikemarkkinoiden toimintaa saadaan tasapainotettua. Tällä hetkellä ei olla valmistelemassa tulotukityyppisiä toimenpiteitä. Ensisijaisena keinona on parantaa maatalouden kannattavuutta lisäämällä markkinoilta saatavia tuottoja niin, että tuotot vastaavat kustannuksia, ja alentamalla maatalouden tuotantokustannuksia. Kannattavuutta on siis parannettava markkinaehtoisin toimenpitein. Toki vaikeana aikana on tarve varmistaa tilojen rahoitus edellä kuvatulla tavalla.

Tukien maksu Suomessa on toteutettu lähtökohtaisesti niin nopealla aikataululla kuin mahdollista, jonka vuoksi tukien maksatusaikataulua ei voida merkittävästi nopeuttaa vuonna 2022. Vuoden 2021 tuotannolle maksettavat tuet on jo pääosin maksettu. Tästä johtuen vuoden 2021 tuotannon perusteella maksettavien tukien maksatusta ei ole mahdollista aikaistaa.

Elintarvikemarkkinalakia uudistettiin vuoden 2021 alussa siten, että siinä pantiin täytäntöön Euroopan Parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2019/633 määräykset hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote-ja elintarvikeketjussa. Uudistettu laki on ollut voimassa vasta marraskuun 2021 alusta alkaen, joten tässä vaiheessa on liian aikaista arvioida sen vaikutuksia.

Viime aikoina on esillä ollut kysymys siitä, ovatko elintarvikeketjun toimijoiden pitkät hinnoittelujaksot hyvän kauppatavan mukaisia. Tältä osin elintarvikeketjun kauppatapalautakunta antoi 15. joulukuuta suosituksen minkä mukaisesti kiinteähintaisessa, hintajaksoltaan pitkäkestoisessa sopimuksessa tulisi olla aito hinnantarkistusehto erityisesti siltä varalta, jos sopimushinnan perusteena olevat olosuhteet, esimerkiksi ennakoimattomasta kustannusten noususta markkinoilla, olennaisesti muuttuvat. Lautakunnan mukaan hinnantarkistuslausekkeesta on käytävä yksiselitteisesti ilmi se mekanismi, jonka mukaan tuotteen hinta muuttuu, kun tietyt edellytykset täyttyvät ja tällainen hinnanmuutos voidaan sitoa esimerkiksi indeksiin. Hinnanmuutos olisi tällöin mah-

dollinen hintajaksoltaan pitkäkestoisessa, kiinteähintaisessa sopimuksessa ilman sopimusosapuolten kesken erikseen käytävää neuvottelua ja toisen osapuolen tapauksittain hinnanmuutokselle antamaa suostumusta.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu on myös antanut asiasta tiedotteen, missä kehottaa alan toimijoita ottamaan huomioon kauppatapalautakunnan suosituksessa mainitut reunaehdot sopimuksia laadittaessa. Valtuutettu on myös ilmoittanut jatkavansa hankintakäytäntöjen selvittämistä. Valtuutettu on lisäksi käynyt toimitusketjun osapuolten kanssa keskusteluja kannattavuuskriisin mahdollisista ratkaisuvaihtoehdoista. Keskustelujen tuloksena elintarvikeketjun osapuolet ovat tilanneet selvityksen elintarvikeketjun sopimussuhteista, erityisesti ruokaketjun kyvystä reagoida lyhyen aikavälin markkinamuutoksiin. Selvitystä käsitellään valtuutetun koolle kutsumassa kokouksessa 31. tammikuuta 2022.

Meneillään olevat selvitykset huomioiden sekä se, että uudistettu elintarvikemarkkinalaki on ollut voimassa vasta marraskuun 2021 alusta alkaen, on liian aikaista arvioida lain muutostarpeita. Totean kuitenkin, että jo nykyisen lain puitteissa voidaan tarkastella esimerkiksi heikomman sopimusosapuolen kannalta kohtuuttomia sopimusehtoja.

Helsingissä 13.1.2022

Maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä